

Красимира Георгиева
Философия, III курс, НБУ
F81032

ПАРКЪТ ГЕЗИ И СВОБОДАТА

(доклад от лекция с обсъждане)

Социологът и професор от турски произход Нилюфер Гьоле гостува в София по покана на „Фондация за хуманитарни и социални изследвания – София“. Поводът е лекцията с обсъждане на тема *“Протестните движения в публичното пространство: Гези парк в Истанбул”*, която професор Гьоле изнесе в Софийски университет “Св. Климент Охридски” на първи март. Това беше и последната от поредицата лекции по проект *“Гражданска практика за студенти и учители. Протестите след 2011 г.”*. Целта на проекта е създаването на форум за дискусия на българските граждански протести в контекста на световните протестни движения след 2011. Това е една инициатива за пряко ангажиране на студентите с въпросите на зрялото гражданско общество без прецедент в нашата образователна система.

Професор Гьоле, в качеството си на анализатор, предостави едно академично тълкуване на социалните процеси свързани с опитите за упражняване на правото на достъп до града ‘the right to the city’ не на гражданското общество изобщо (образувано около общ интерес, религиозни вярвания, сексуална ориентация, социален, икономически, здравен статус), а на една необвързана отпреди, хаотична маса, която спонтанно и почти мигновено се формира в публичното пространство в различни точки на света. Това публично пространство, подчертава Гьоле, не е виртуално, идеите не са утопични. Протестите носят точната конкретика на своята локация: площадът „Тахрир“ в Египет, паркът „Гези“ в Турция, „Площадът на Независимостта“ в Украйна, „Уол Стрийт“ в САЩ, а повод за появата им са належащи проблеми тук и сега. Според гост-лектора, обаче, е трудно да се каже дали тези протести имат ефекта на пряка намеса и участие във политическото управление или остават на ниво демонстрация, засягаща обществената ситуация, но без да предизвиква като резултат по-конкретни политически поправки. До преврат не се е стигнало, въпреки острата репресия в Египет и Украйна. В Турция политическа реакция имаше и то доста противоречива. От една страна, казва Гьоле, министър-председателят Ердоган реферираха към протестиращите като към незначителна група събрали се екозащитници, маргинализирани и вандали, но от друга, реагира изключително настъргено към тях с полицейска агресия и ги

обвинява в конспирация. Защо би се занимавала властта с тях, ако наистина бяха толкова незначителни.

Със сигурност определянето, наименоуването и оценяването на тези протести и техните участници е текущ въпрос в академичните среди, които се стремят да ги окачествят възможно най-точно. В Турция, в частност, е възможно да се установи една особена разлика между досегашните протести от подобен размер с тази нова мирна, дори артистично-хумористична форма на организирано мащабно присъствие в публичното пространство, която се състои в липсата на една конкретна амбиция около която да гравитират протестиращите, било тя смяна на системата или отвоюването на правото за гласност и приемственост на някоя маргинализирана група. Тези протести са нови по продължителност, структура и организация. Това довежда до проблема за еднозначното разбиране и тълкуване на съобщението на протестиращите. Знаят ли изобщо какво искат или със сигурност искат нещо, но не знаят точно какво е то. Ще си позволя една метафорична илюстрация: Прилича ми на хор без диригент, който дори не пее една и съща песен, но изглежда всеки изключително се радва, че пее вкупом с останалите и излива отдавна насъбралото се желание за изява и споделяне дори и да не знае защо и как да го направи. Тъжно, че след пика на тази свежа еуфория, управляващите попарват със страх забавата като изнервените съседи, които развалят всеки шумен, спонтанен заформен, купон от опасения, че целия блок се тресе и скоро ще падне. Дано не е прав Хегел, когато казва, че народът е тази част от членовете на държавата, която не знае какво иска.

След преминаването на първоначалната фаза, която, разбира се, е белязана от някаква конкретна идея – в случая – спасяването на парка „Гези” от застрояване, какви са причините за разпространението далеч извън Истанбул и ескалирането на тези масови прояви на обединение в публичното пространство между непознати, несподелящи нищо общо освен самото публично пространство. От какво се поражда солидарността между ‘случайни’ граждани без посочена кауза и без общ враг е достатъчно любопитно, за да поддържа вниманието на изследователите като Гьоле. За спекулативни догадки, опити за обяснение на този феномен, може да се посочат редица фактори, макар и не окончателни и изчерпателни: Когато се започна с протестът в парка „Гези”, покрай екологичните мотиви излезе наяве и публичната представа за капитализма в Турция. Макар и доста обобщена тя се свежда до консуматорска култура на търговски центрове, от която хората са отначало доволни, но в последствие пренасищането от предлагане за сметка на публичното пространство и околната среда, приватизацията на обществен капитал, променят първоначалният ентузиазъм до жажда за достъп до града, буквално и преносно.

Протестиращите не са окупатори на паркът „Гези”, те там „къмпингуват”. Той принадлежи на гражданите и е тяхно право да покажат себе си, един на друг, и да установят, че са повече отколкото предполагат. В този момент той е техен, преди е бил арменско гробище, бараки на османски военни, част от еврейски квартал. Значи той е на всички и никой. Това разглеждане на функцията на парка като на общодостъпен мегдан/форум, минаващо за гражданско неподчинение, предизвиква конфронтации и насилие, което отеква в цялата страна. На „къмпингуващите” е дадено да се разбере, че не са добре дошли, но ролята им на аутсайдери се превръща в тяхно предимство и следва ефектът на доминото - повсеместно избухват протести. Не са младежки, защото участват хора на всякакви възрасти. Не-конформисти, феминисти, маргинализирани групи, анти-капиталисти, хомосексуалисти, футболни запаянковци, турци и кюрди, религиозни и секулярни, различни по много показатели, но празнуващи различията в тази, според Гьоле, нова форма на събиране “core citizenship”, “co-citizenship”, в която личното и частното става публично видимо, без да се обезличава в масата. Всеки има свое име, облик и цвят. Частите на тази многостранна маса бързо се ориентира към най-свойствените ѝ форми на протест. Едни се заемат с физическия отпор, други със словесните послания, трети поддържат хумора и доброто настроение. В разгара си те споделят една трапеза, импровизират библиотека и изпълняват пърформанси, свирят, танцуват, играят шах.

Как да разбираме това поведение. Ако аз трябва да давам оценка на изново преслушаните документи, бих казала, че протестиращите са недоволни от нечленоразделна амалгама от политически фактори, но преди всичко им липсва не еднозначното обявяване на изкупителна жертва от политическия елит, те дори не излизат с предложения за конкретни поправки в управлението, а липсата на възможности за споделяне на живота си. Доста наивно и крайно, но в дъното ми изглежда самотата, наложена като начин на живот. Аз не познавам от първа ръка турския бит и култура, но може би не е случаен поводът – ревността на хората към паркът „Гези” като тяхно безплатно социално убежище под открито небе, кътче природа в големия град. Ламтежите за застрояването му под частна собственост, олицетворение на враждебността на неограничения капитализъм, плод ли са на демокрацията? - Според мен не са или поне не би могло да бъдат, ако действително всеки имаше достъп de facto до участието, което му принадлежи de jure.

Аз, разбира се, не съм светило по тези въпроси и Гьоле посочи Юрген Хабермас, Нанси Фрейзър, Хана Аренд, Джон Дюи като водещите фигури към които реферираме, когато осмисляме демокрацията и социалните феномени свързани с нея. Незасегнати от тях, обаче, са съвременните нови условия за демокрация, които Гьоле намира за необходимо да бъдат взети под внимание. Това са: 1) контрастното съжителство на протекционистки национални общества с обособени етнически групи,

което е следствие от глобализацията на обществата и имигрантските вълни довела до нуждата от мултикултурализъм. Като следствие, предишната публика на национално ниво става публика от по-глобален, по-смесен характер 2) този ефект се мултиплицира когато се включат технологиите и средствата за масова комуникация, които обезпечават връзката между националните публики и я извеждат на ново транс-национално ниво. Създават виртуално публично пространство. От друга страна, формалният публичен дебат в управлението не е плуралистичен, а нови нео-националистки движения налагат националистките си практики. Те изнасят радикални десни позиции на секулярен ляв език. Това ги различава от старите расистки, ксенофобски движения, поставя ги в центъра, но въпреки това саботира публичния дебат, който беднее на различни гледни точки. Съжителството в мултикултурална среда на практика не води до мултикултурализъм, защото не знаем как да мислим различията – те не присъстват на масата за разглеждане.

Гьоле сподели своето наблюдение, че въпреки глобализирането на публиката, политиките запазват регионалния си, национален привкус, което според нея налага тяхното реструктуриране. В противен случай, центърът на демокрацията, който Гьоле визира в публичната сфера и пространство, се превръща в нейната най-уязвима точка. В най-крайна степен става мишена на терористични нападения. Тя направи препратка към новите възможни начини за водена на война не според геополитиката, а според метрополитиката. Освен терористичните организация, за налагане в метрополисите се борят и управляващите. Желанието за контрол на градския живот, Гьоле определи като типично за новоостановяващите се страни, където дисциплинарни практики се налагат авторитарно от морална полиция, а медиите се използват и за масова пропаганда. Въпреки това, Гьоле подчерта, че не бива да се търси директна връзка между причините за протестите и политическите последици от тях, защото много от проблемите не могат да се решат на държавно ниво, а са транс-национални: социалната несправедливост, климатичните промени, имигрантските вълни. Овен това, протестиращите може да са мнозинство и все пак да не се разпознават в никоя представяща ги парламентарна група.

В последвалата дискусия Гьоле не даде конкретна оценка за отношението на протестите и протестиращите в Турция към демокрацията. Тя посочи трудностите за категоризирането на протестите главно в това, че те са неочаквани и не-нанесли корекция във формалния живот на страната, въпреки екстравагантността на краткия си нов дневен ред. От публиката в залата бяха предложени три основни опции за такова отношение: 1) протестите са подривни за демократичния ход на управление; 2) те са коригиращ градивен принос към установената демокрация или 3) нямат отношение към демокрацията. Със сигурност те повдигат много въпроси пред социолозите, но Гьоле заключи, че с хода на събитията във времето се надява да проличи по-ясно тяхната роля

и следствия, а за момента би се ограничила до обобщението, че те нямат потенциала да станат политически движения, но каквото и да са, те „демаскират реалността“.